

ODD AUKRUST:

Sosialøkonomisk embetseksamen og striden om faget «Arbeidslære» Et 60-års minne

Denne våren er det 60 år siden Stortinget vedtok «Lov om økonomisk embetseksamen ved Universitetet i Oslo».

Under behandlingen av lovforslaget oppstod det strid om faget «arbeidslære», som krefter på venstresiden i norsk politikk ville ha inn i fagkretsen, men som Det juridiske fakultet ikke ønsket. Striden ble til dels ført med ufine midler og skapte mye vondt blod. Det forhold at far satt i Stortingets Universitets- og fagkomité da lovforslaget ble behandlet, har fått meg til å grave i dokumentene fra den gang. Her er litt av det jeg fant.

Forslaget til nyordning av det 2-årige statsøkonomiske studium i Oslo ble fremmet av professorene Oskar Jæger og I. Wedervang så tidlig som i desember 1930. De tenkte seg at det nye studium skulle ta 4–4½ år, og studiet burde, etter forslagsstillernes mening, føre fram til økonomisk embetseksamen.

Det skulle imidlertid gå flere år før forslaget kom fram for Stortinget. Det nye studiet ville kreve utgifter, bl.a. ville det måtte opprettes et nytt professorat. Dette fant Kirkedepartementet ikke plass for på budsjettet før i 1934. Forslaget ble da fremmet omtrent som opprinnelig foreslått av de økonomiske professorer, men med ett unntak: Departementet mente at navnet på den nye eksamen inntil videre burde være «Økonomisk eksamen», fordi det «... for tiden må sies å medføre vanskeligheter å gi anvisning på embeder, som den nye eksamen skulle gi enerett til ...». Storkomiteén var uenig: «Det mest iøynefallende er vel direktørstillingen i Det Statistiske Centralbyrå. Men komitéén mener også at det er en rekke stillinger som der nu kreves juridisk utdanning til, og som det vil være likeså godt eller bedre tjent med den planlagte økonomiske utdanning». (Forh. O.t. 1934, s. 336.) Dette hadde Storkomiteén utvilsomt rett i og «embedseksamen» ble det.

På ett punkt gikk Storkomiteén imot både Det juridiske fakultet og Departementet. Fakultetet hadde foreslått et nytt professorat i «socialøkonomikk, eventuelt med særlig plikt til å forelese i socialpolitikk». Komiteén gikk inn for at professoratet i stedet skulle være et «professorat i de disipliner som knytter seg til begrepet arbeidslære». Samtidig endret komitéén forslaget til fagkrets for studiet ved at det etter ordene «Socialpolitikk, sosiologi» i departementets forslag ble føyet ordene «... arbeidet som økonomisk og sosiologisk faktor».

Bak disse inngrep fra Storkomiteéns side skjulte det seg en lang historie. Utgangspunktet var en strid om faget «Arbeidslære». Striden var knyttet til Ewald

Bosses navn. Den pågikk i mange år og skapte etter hvert mye bitterhet mellom Bosse og de økonomiske professorer ved Universitetet, slik det med all tydelighet framgår av boken «Tilstanden ved Universitetet», en dokumentsamling tilegnet «Stortinget ved dets Universitets- og fagskolekomité», som Bosse lot trykke i 1937.

Nordmannen Ewald Bosse var utdannet som jurist og hadde juridisk embedseksamen fra 1902. Han studerte deretter sosialøkonomi og sosiologi i Frankrike, England og Tyskland. Han tok en doktorgrad ved Universitetet i Kiel i 1914. Her fikk han etter hvert undervisningsoppdrag og var fra 1920 «Honorarprofessor», en stilling som et stykke på vei, men visstnok ikke helt, kunne måle seg med «Ordentlicher Professor». Noen år senere flyttet han tilbake til Oslo, kanskje med sikte på å få en akademisk stilling her. I Oslo utgav han i 1927 sitt hovedarbeid: «Arbeidslæren. Det økonomiske arbeid», 2 bind med til sammen 1 048 sider.

Arbeidslæren, slik Bosse oppfattet den, var en disiplin på grensen mellom sosialøkonomi og sosiologi. Faget skulle omfatte læren om arbeidets historie. I faget skulle inngå emner fra sosialøkonomien (arbeidet som produksjonsfaktor, lønnsteorier o.l.), fra sociologien «arbeidssociologi» (herunder det sociologiske grunnlag for kampen mellom kapital og arbeid), og endelig emner som arbeidspolitikk, socialpolitikk, arbeidspedagogikk og arbeidsrett.

Et fag med et slikt innhold tiltalte mange på venstresiden i norsk politikk, og Bosse etablerte hurtig kontakter med ledende arbeiderpartipolitikere. I 1928 foreslo medlemmer av Arbeiderpartiets stortingsgruppe et personlig professorat for Bosse med plikt til å forelese i «arbeidslære, sociologi og socialpolitikk». Anders Lohte grunn gav forslaget med å peke på «kva umåteleg verd arbeidet har i produksjonen» og mente det var rimelig at Universitetet fikk seg en lærerstol i arbeidslære. Alfred Madsen svingte piskan: «... Min oppfatning er at hele den borgerlige sosialøkonomi, slik som den er lagt an, tar alt for meget hensyn til kapitalen og ser alt for meget forholdene ut fra rente- og profittinteressens synspunkt...». (St.forh. 1928, bd. 7a, s. 974 og s. 983.)

Initiativet fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe ble opphavet til langvarig feide mellom Bosse og hans tilhengere på

Odd Aukrust

den ene siden og professorene ved Det juridiske fakultet på den annen. Universitetsprofessorene var ikke villige til å godta arbeidslære som en selvstendig disiplin. Det nye professorat måtte, etter fakultetets mening, være et generelt professorat i sosialøkonomi, eventuelt med spesiell forelesningsplikt i sosialpolitikk. det er dessuten sannsynlig at de trakk Bosses kompetanse i tvil, idet de nok oppfattet hans arbeidsmåte som «... en kritikkløs opphopning av annenhånds materiale ...»

Stortinget var imidlertid mer villig, slik omtalen ovenfor av behandlingen i Universitets- og fagkomitéen viste. Med bakgrunn i Stortingets klare uttalelse var Universitetet nødt til å akseptere at det nye professorat i mai 1934 ble avertert kort og greit som et professorat «i de disipliner som knytter seg til begrepet arbeidslære». Det virker som en tilsnikelse når avisene et halvt år senere, i desember, kunne gjengi en pressemelding fra universitetet om at der som bedømmelseskomité «for det fra 1. juli (1935) opprettede professorat i sosialøkonomi og statistikk, professorat i de disipliner som knyttet seg til begrepet arbeidslære» var oppnevnt en komité med to norske og fem nordiske medlemmer.

Av en søker som skulle fylle et professorat med et slikt innhold måtte bedømmelseskomitéen nødvendigvis kreve generell kompetanse i økonomikk i tillegg til eventuell spesiell kompetanse i «de disipliner som knytter seg til begrepet arbeidslære». Det overrasker derfor ikke at komitéen vendte tommelen ned over Bosse og konkluderte med «... uten noen som helst tvil (å) erklære ham (Bosse) som helt inkompetent for professoratet, likegyldig hvorledes dets fagkrets blir nærmere avgrenset». Heller ikke den andre søkeren til stillingen, dosent Thomas Sinding, slapp gjennom nåløyet. Fra høsten 1935 kom undervisningen ved Universitetet i gang etter den nye studieordningen – uten arbeidslære.

Det som foran er fortalt, fant stort sett sted før jeg begynte mine egne universitetsstudier. Såvidt jeg kan huske, møtte jeg personlig Bosse bare en eneste gang. Det var våren 1936, da jeg i min nyervervede egenskap av stud.oecon., ble invitert til å delta sammen med far i en middag som Bosse holdt for Universitets- og fagskolekomitéens medlemmer i sin villa på Voksenkollen. Jeg husker lite om hva som foregikk, bortsett fra at jeg var mektig imponert over å få maten servert på sølvvallerkner.